

Sygn. akt I UK 381/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 czerwca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący)

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z odwołania H. B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 czerwca 2008 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 maja 2007 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 6 października 2005 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. zmienił decyzję pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. z dnia 15 września 2005 r. i przyznał ubezpieczonemu H. B. prawo do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Uzasadniając wyrok Sąd Okręgowy stwierdził, że istnieją podstawy do uwzględnienia do prawa do emerytury spornego okresu – od 15 października 1965 r. do 16 listopada 1974 r., bez którego ubezpieczony nie legitymuje się wymaganym okresem pracy w warunkach szczególnych wskazanym w § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) w związku z art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). Ubezpieczony bowiem w tym okresie wykonywał pracę w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w K., a do zakresu jego obowiązków należała praca na czterech szlifierkach, wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy, a nawet w godzinach nadliczbowych. Zakład Doskonalenia Zawodowego nie podlegał wprawdzie Ministerstwu Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego, ale jako producent maszyn musiał przestrzegać przepisów bhp. Dalej Sąd wywiódł, że: (dosłowny cytat) „Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w Dziale XI, poz. 17 szlifowanie i ostrzenie wyrobów zaliczone zostało do I kategorii zatrudnienia, zgodnie z zakładowym układem zbiorowym pracy z dnia 29 czerwca 1957 r. zawartym pomiędzy Związkiem Zakładów Doskonalenia Zawodowego z siedzibą w Warszawie reprezentującego Wojewódzkie Zakłady Doskonalenia Zawodowego – a Zarządem Głównym Związku Zawodowego Pracowników Gospodarki Komunalnej i Terenowej w Polsce z siedzibą w Warszawie i z tego tytułu wypłacał pracownikom wynagrodzenie za pracę w warunkach szkodliwych”.

W wyniku apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił powyższy wyrok i oddalił odwołanie ubezpieczonego.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny stwierdził, że sporny okres pracy ubezpieczonego w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w K.

nie może zostać zaliczony do pracy w warunkach szczególnych. Wynika to stąd, iż art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS odsyła do przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, dotyczących wieku emerytalnego, rodzajów prac, stanowisk i warunków wymienionych w wykazach, będących załącznikami do rozporządzenia. Prace polegające na szlifowaniu lub ostrzeniu wyrobów i narzędzi metalowych oraz polerowaniu mechanicznym wymienione są w Dziale III pod pozycją 17 Wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Jak wynika z tego Wykazu, aby praca ta mogła być uznana za wykonywaną w warunkach szczególnych, musi być wykonywana w hutnictwie i przemyśle metalowym, co nie miało miejsca w niniejszej sprawie. Sąd podkreślił także, iż ubezpieczony zatrudniony był w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego jako instruktor zawodu, a więc wykonywał pracę nie na tyle uciążliwą, aby uznać ją za świadczoną w warunkach szczególnych. Dodał, że przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 ze zm.) kwalifikowały daną pracę jako pracę w warunkach szczególnych w identyczny sposób. Natomiast przepisy układu zbiorowego pracy nie mogą stanowić podstawy do podzielenia stanowiska apelującego, gdyż mają charakter wewnętrzny i nie definiują pracy w warunkach szczególnych, lecz wskazują, za jakie prace przysługuje dodatek za pracę w warunkach szkodliwych dla zdrowia i niebezpiecznych.

W podstawach kasacyjnych skargi wniesionej przez ubezpieczonego podniesiono zarzut naruszenia prawa materialnego - art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez błędne przyjęcie, że praca ubezpieczonego na stanowisku szlifierza w zakładach pracy niepodlegających Ministrowi Górnictwa i Hutnictwa, lecz będących częścią szeroko pojętego przemysłu metalowego, nie pozwala na przyznanie mu prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych, przepisu § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze poprzez przyjęcie, że ubezpieczony nie wykazał istnienia wymaganego okresu pracy w warunkach

szczególnych – wbrew zebranemu materiałowi dowodowemu, z którego wynika, że w spornym okresie pracował w pełnym wymiarze czasu pracy, a nawet w nadgodzinach, przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 ze zm.) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze polegające na nieuznaniu za pracę w warunkach szczególnych pracy na stanowisku szlifierza w Przedsiębiorstwie Polonijno – Zagranicznym A. w K., świadczonej w pełnym wymiarze czasu pracy. Skarżący zarzucił także naruszenie prawa procesowego – art. 233 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie dowodu ze świadectwa pracy Zakładu Doskonalenia Zawodowego w K. z dnia 15 października 2002 r., z którego wynika, że ubezpieczony pracował na stanowisku szlifierza a nie instruktora zawodu oraz tego, że Zakład ten był częścią przemysłu metalowego, a także pominięcie dowodu z umowy o pracę w Przedsiębiorstwie Polonijno – Zagranicznym A. w K., zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu, z których to dokumentów wynika, że ubezpieczony pracował na stanowisku szlifierza a nie instruktora zawodu.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał na istnienie istotnych zagadnień prawnych sprowadzających się do odpowiedzi na pytanie, czy uznanie pracy za pracę wykonywaną w warunkach szczególnych uzależnione jest od tego, czy świadczona była ona w resortach wskazanych w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz czy przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS to także, w oparciu o § 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia - w tym przepis § 9 – odsyłający do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. z 1956 r. Nr 39, poz. 176 ze zm.), które obowiązywało w spornym okresie (1965 – 1974).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, aczkolwiek nie wszystkie jej zarzuty są trafne. Przede wszystkim w odniesieniu do zarzutu naruszenia prawa procesowego – art. 233 k.p.c. wskazać należy, że naruszenie to nie mieści się we wskazanych w przepisie art. 398³ § 1 k.p.c. podstawach kasacyjnych. Zgodnie bowiem z § 3 tego przepisu podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006r. nr 4, poz. 76). Art. 398³ § 3 k.p.c. wprawdzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c. Wszakże ten właśnie przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyrok SN z dnia 26 kwietnia 2006 r. V CSK 11/06 LEX nr 230204). Ustrojową funkcją Sądu Najwyższego jest sprawowanie nadzoru judykacyjnego, w tym zapewnianie jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych. Z tego punktu widzenia każdy zarzut skargi kasacyjnej, który ma na celu polemikę z ustaleniami faktycznymi sądu drugiej instancji, chociażby pod pozorem błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania określonych przepisów prawa materialnego, z uwagi na jego sprzeczność z art. 398³ § 3 k.p.c. jest *a limine* niedopuszczalny, a jeżeli skarga oparta jest tylko na takich zarzutach, podlega odrzuceniu (por. wyrok SN z dnia 4 stycznia 2007 r. V CSK 364/06 LEX nr 238975).

Zarzut naruszenia przepisu § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze poprzez przyjęcie, że ubezpieczony nie wykazał istnienia wymaganego okresu pracy w warunkach szczególnych – wbrew zebranemu materiałowi dowodowemu, z którego wynika, że w spornym okresie pracował w pełnym wymiarze czasu pracy, a nawet w nadgodzinach, w rzeczywistości również sprowadza się do niedopuszczalnego kwestionowania oceny dowodów przeprowadzonej przez Sąd Apelacyjny.

Natomiast usprawiedliwiony jest zarzut naruszenia przepisu art. 32 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (wyłączając przepis art. 27 tej ustawy, który nie ma zastosowania w niniejszej sprawie, gdyż nie dotyczy emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych) poprzez błędne przyjęcie, że praca na stanowisku szlifierza w zakładach pracy niepodlegających Ministrowi Górnictwa i Hutnictwa, lecz będących częścią szeroko pojętego przemysłu metalowego, nie pozwala na przyznanie prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Istotnie, Sąd Apelacyjny przyjął, że umieszczenie pracy polegającej na szlifowaniu lub ostrzeniu wyrobów i narzędzi metalowych oraz polerowaniu mechanicznym w Dziale III pod pozycją 17 Wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. oznacza wymóg, by praca ta wykonywana była w hutnictwie i przemyśle metalowym. Ponieważ Sąd Apelacyjny nie wyraził tego wprost, pytaniem pozostaje to, czy niezakwalifikowanie spornego okresu do pracy w warunkach szczególnych było wynikiem przyjęcia stanowiska, że praca ta nie była świadczona przez ubezpieczonego w resorcie podległym ministrowi zajmującemu się hutnictwem i przemysłem metalowym, czy też Sąd uznał, że nie ma podstaw do zakwalifikowania jej do branży przemysłu metalowego. Pierwszy z tych poglądów, uzależniający uznanie pracy za pracę wykonywaną w warunkach szczególnych od tego, czy była świadczona w zakładzie pracy podległym ministrowi zawiadującemu gałęzią przemysłu, wynikającą z Wykazu, byłby całkowicie nieuprawniony. Kwestia ta, niejako przy okazji, wyjaśniona została przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530), dotyczącym prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach pracowników, którzy tę pracę wykonywali u prywatnych pracodawców - a więc siłą rzeczy niepodlegających "ministrom, kierownikom urzędów centralnych i centralnym związkom spółdzielczym". Art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS stanowi, że ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1 (ust. 1). Dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w tym przepisie, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych

przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych (ust. 2). Przepis ten, w zakresie, w jakim posługiwał się określeniem "w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych", został na mocy powyższego wyroku Trybunału Konstytucyjnego pozbawiony mocy prawnej. Artykuł 32 ust. 4 pozostał bez zmian i stanowi, że "wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych". W przywołanym wyżej wyroku Trybunał Konstytucyjny przychylił się do wykładni pojęcia "przepisy dotychczasowe", jakiej dokonał Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), stwierdzając, że zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia, można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc przepisy § 4-8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przepisy § 9-15 określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto przepis § 3 określający ogólny wymagany okres zatrudnienia oraz przepis § 2 ust. 1 stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Przepisy § 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia zobowiązujące ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazów stanowisk pracy w podległych im zakładach nie dotyczą materii regulowanej art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Nie

określają one bowiem ani wieku emerytalnego, ani rodzajów i stanowisk pracy, ani warunków przechodzenia na emeryturę. Przepisy te nie wkraczają w sferę praw podmiotowych pracownika, lecz stanowią dyrektywę dla organów zwierzchnich lub nadzorujących zakłady pracy do prowadzenia wykazów stanowisk pracy wymienionych w załączniku do rozporządzenia. Nie należą więc one do tych przepisów dotychczasowych, które z mocy art. 32 ust. 4 mają zastosowanie do pracowników, o których mowa w art. 32 ust. 2. W systemie regulowanym ustawą o emeryturach i rentach przepisy § 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia nie istnieją, zatem nie mogą być w żaden sposób przydatne do interpretacji użytego w art. 32 ust. 2 ustawy określenia pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. W związku z tym nie ma potrzeby odnoszenia się do anachronicznego w obecnym stanie prawnym określenia "zakładów pracy podległych ministrom, kierownikom urzędów centralnych i centralnym związkom spółdzielczym". Powyższe wywody i ostateczne ich stanowisko, prowadzące do objęcia przepisem art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS pracowników wykonujących pracę u prywatnych pracodawców wskazuje na to, iż podległość resortowa zakładu pracy, w którym praca była wykonywana, nie ma znaczenia dla oceny, czy można ją uznać za pracę w warunkach szczególnych.

Natomiast jeśli chodzi o kwestię przyporządkowania określonej pracy, a co za tym idzie pracodawcy, do określonej w Wykazie branży przemysłowej, to można wyrazić pogląd, że tylko wtedy ma ona istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w warunkach szczególnych, jeśli jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia wynika właśnie ze jej branżowej specyfiki. W niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny nie poczynił żadnych ustaleń, które, po pierwsze, dawałyby podstawę do twierdzenia, że praca ubezpieczonego nie była wykonywana w przemyśle metalowym i, po drugie, nie rozważył, jakie to miałoby znaczenie dla jej kwalifikacji. Tym samym dokonał subsumpcji normy prawnej (a contrario) w stosunku do nieustalonego stanu faktycznego, co uzasadnia postawiony zarzut naruszenia prawa materialnego i w konsekwencji prowadzi do konieczności uchylenia zaskarżonego wyroku. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy pomocnym może być przyjmowany powszechnie podział branżowy przemysłu, w myśl którego do przemysłu metalowego, stanowiącego gałąź przemysłu elektromaszynowego, zalicza się przykładowo

zakłady produkcji narzędzi i wyrobów metalowych, lodówek, maszyn do szycia (<http://pl.wikipedia.org>). Należy również mieć na uwadze to, na co zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny, a mianowicie, na stanowisko, na jakim zatrudniony był ubezpieczony w spornym okresie. Z dołączonych oryginałów dokumentów: zaświadczenia Zakładu Doskonalenia Zawodowego z dnia 15 lipca 1967 r. wynika, że ubezpieczony pracował od dnia 15 października 1965 r. i nadal na stanowisku szlifierza, natomiast świadectwo pracy wystawione przez ten Zakład w dniu 16 listopada 1974 r. wskazuje, że ostatnio pracował na stanowisku instruktora. W aktach rentowych (k –311) znajduje się również pismo tego Zakładu, z którego wynika, że ubezpieczony od 1 stycznia 1971 r. został awansowany na stanowisko instruktora zawodu. Trudno bowiem uznać, że praca na stanowisku instruktora zawodu była pracą szlifierza i ostrzarza wyrobów i narzędzi metalowych wykonywaną stale i w pełnym wymiarze godzin obowiązującym w danym zawodzie. Zatem w świetle twierdzeń ubezpieczonego, zawartych w skardze kasacyjnej, dotyczących tego, że w spornym okresie wykonywał wyłącznie pracę szlifierza, koniecznym jest poczynienie ustaleń faktycznych co do tej kwestii.

Uzasadnione są także zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące oceny - w świetle przepisu § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze - okresu zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Polonijno – Zagranicznym ALPHA od 3 lutego 1986 r. do 9 kwietnia 1993 r. (z wyłączeniem podnoszonego zarzutu naruszenia przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia, które już w tym czasie nie obowiązywało), głównie z tego powodu, że Sąd Apelacyjny w ogóle nie wypowiedział się co do tego kwestii. Jeśli zatem okres ten będzie miał znaczenie dla nabycia uprawnień do spornej emerytury, w takim znaczeniu, że uznanie go za pracę w warunkach szczególnych mogłoby spowodować, że ubezpieczony legitymowałby się wymaganym dla uprawnień emerytalnych okresem tej pracy, obowiązkiem Sądu będzie ocena tego okresu pod kątem możliwości zaliczenia go do pracy w warunkach szczególnych.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

/tp/